

ה"נפרות" שהחזירו למוטב

ספורנו התרחש בימי שלטון הצאר הרוסי. בזמנים טרופים אלו נאסר על מרבית היהודים לגור בערים הגדולות ונקבע להם "תחום מושב", שרק בהם הרשו לגור. רק קמץ של יהודים בעלי זכויות מיחדות, הרשה להתגורר במוסקבה ובפטרבורג הערים הגדולות.

אחד הסוחרים, יהודי מאחת העירות שב"תחום המושב", נאלץ בשל מקרה מיחד, לנסע למוסקבה, כדי לסדר ענין דחוף ביותר. משום כך, היה עליו לצאת מביתו למחרת ראש-השנה בתקנה לחזר לביתו עד יום-הכפורים. הוא לקח בחשבון, שבמקרה הגרוע, באם לא יספיק לחזר לביתו לפני היום-הקדוש, יוכל לעשות את היום הקדוש בקרב אותם יהודים מועטים, "בעלי

הזכויות", הגרים ברשות במוסקבה. ליהודים הללו יש בית-מדרש קטן, בו הם מתפללים כל יום במנן.

אולם, מזג האוויר הגרוע בעונה זו ברוסיה, התל בו, שבש את תכניותיו וקלקל את עצתו. עוד בראשית דרכו למוסקבה, החל יורד גשם שוטף ללא הפוגה והדרכים הפכו לבצה סמיכה. כתוצאה מכך, ארכה הדרך זמן רב יותר מהרגיל. כאשר הגיע ליל ערב יום-כפור, היה הסוחר עדין בדרכו למוסקבה. לעת ערב הגיע לכפר, לא הרחק מן העיר, אולם לא היתה כל אפשרות להמשיך בנסיעה, הסוס היה תשוש ובקשי רב שרף את רגליו, וגם העגלה עמדה להתפרק בכל רגע. הסוחר, שלא רצה להסתכן ולהשאיר על אם-הדרך באמצע הלילה במזג אוויר גרוע, החליט להפנס לכפר וללון בו.

הכפר היה מפר לו היטב. בני הכפר היו שונאי ישראל מבהקים, ובמיחד עלה על כלם, בעל בית-המרחץ. שונא ישראל זה הצהיר, כי אינו מרשה ליהודי להציג את כף רגלו על מפתן ה"אכסניה" שלו. כאשר הלך השתפר, דבר שקרה כמעט כל יום, התנפל לא אחת על יהודי בדברי גדופין ואף במכות, במקרה שאורח תמים, שלא הכיר את טיבם של אנשי הכפר, נקלע לאכסניתו.

לפיקד, נהגו הסוחרים היהודים לנסע סחור-סחור סביב הכפר ולא לעבר בו. אכן, לגבור ספורנו, ידידינו הסוחר, היו את כל הסבות שבעולם, לא לרצות אף לנסות את מזלו ולהתאכסן אצל פרא-אדם זה. אולם, במזג אור שפנה אין בררה! האם עדיף להשאיר על אם הדרך באישון לילה תחת הגשם, עם סוס הנוטה להתפגר וזקוק לארזה חמה ולמנת חציר ריחנית, ועגלה העומדת להתפרק בכל רגע... לבסוף, בלית בררה, החליט הסוחר להכנס לכפר וללכת לבית-המרחץ, בתקווה שה' יעזר לו והוא יצא משם בשלום.

למזלו גלה כי בעל בית-המרחץ כבר ישן שנת שפורים, אחרי שהערה לקרבו את מנתו היומית. נער השרות, שטפל הן באורחים והן בסוסים, נתן לו חדר, הכניס את הסוס לארזה ותמורת מטבע נוסף הסכים לעשות כל מה שהאורח יבקש ממנו. ואכן, בקש הסוחר לחמם עבורו מים ולהביא לו תרנגול מהלול.

לאחר שהתפלל ערבית וטעם משהו, שכב הסוחר לישן. לפנות בקר, מיד כשהתרנגול החל קורא, הוא קם בזריזות, נטל את ידיו ונגש לערף סדר "כפרות". בינתיים נעור גם בעל בית-המרחץ משנת השכורים שלו ובשמעו קולות משנים מחדר האורחים, שאל את נער השרות, מיהו האורח שפקד את ביתם. מששמע שהאורח הוא יהודי, נתמלא חמת-זעם, גמע כוסית יי"ש ונגש לחדר, כדי 'ללמד את היהודי לקח'. בהתקרבו אל פתח החדר, נעצר והאזין לקולות. באפן פלאי, השפיעו עליו קולות אלו השפעה מוזרה. 'מתי שמעתי אי-פעם בחיי קולות נרגשים כאלה, של בקשה ותחנונים', הרהר לעצמו בעל האכסניה...

לאט ובזהירות הוא פתח את הדלת כדי סדק צר ונשאר תוהה ונדדה למראה עיניו: היהודי מחזיק בידו תרנגול, מסובב אותו סביב ראשו ותוך כך הוא מנגן איזו תפלה בלחן קורע לבבות, שפאלו ממס את לבו. נשאר הפנדקאי כמאבן, מחטט בזכרונו, מתי ואיפה, אם בכלל, ראה פעם דבר כזה? היתכן שהוא חולם בהקיץ? או שזה עדן השפעת היי"ש ששתה אמש?

תוך כדי כך סים היהודי את סדר ה"כפרות" שלו ובראותו את בעל בית-המרחץ עומד בדלת, היה מוכן לגרוע מכל. אולם, במקום "קבלת הפנים" הרגילה, שאל הפנדקאי את היהודי בטון מתון-מתון: "איזה מין כשוף הוא זה, שאתה עושה כאן?"

"חס ושלום, אין זה כשוף. אנחנו היהודים לא עוסקים בכשופים כלל", השיב לו הסוחר בנחת, תוך שהוא מסביר לו בטוב טעם מה זה "כפרות" ומדוע יהודים עושים זאת.

"אצל היהודים היום הוא ערב יום-הכפורים. זהו היום הקדוש ביותר בשנה. הבורא יתברך שמו נתן לנו היהודים, לכל היהודים - ואפילו לאלה שהתרחקו ממנו, - הזדמנות נוספת לתקן את מה שהם קלקלו, ולאפשר לנו לחזור אליו, כמו בן אובד שחוזר אל הוריו. בכך גם מבטיח לנו הבורא, כי על ידי תשובה ומעשים טובים נמחק כל העבר שלנו וכל מעשינו הרעים היו כלא היו. זה קורה, כמובן, לאחר שהאדם מתקן את כל העולות שגרם לאנשים אחרים, אז הוא מנקה מחטאיו, ונהיה ממש טהור כתינוק שזה עתה נולד".

"ויבכו, כדי לחזק ולהעמיק את תחושת התשובה והתרתה, יש לנו בערב יום-כפור מנהג מיוחד במינו, שנקרא "כפרות": לוקחים תרנגול לגבר או תרנגלת לאשה ואומרים שלוש פעמים תפלה הפותחת במלים "בני אדם" וכל פעם מסובבים את התרנגול שלוש פעמים סביב הראש ובכך מבקשים מהבורא, כי יצור חי זה, שעוד מעט ישחט, יהיה כפרה עבורנו, על כל חטאינו.

"התפלה מזכירה לנו, כי אפילו לאנשים שהם "יושבי חשד וצלמות" במובן רוחני, יש תקווה באשר הם מודעים למצבם, מעריכים נכונה את מעמדם וחוזרים בתשובה שלמה אל ה'. אז מראה להם הקב"ה את חסדו, שאפילו אם יש להם ולו רק מלאך טוב אחד, שנוצר כתוצאה ממעשיהם הטובים, מיד פודה אותם הבורא מרדת שחת ומשיבם אליו.

"ויבכו", המשיך הסוחר את הסברו, "כאשר יהודי נותן אל לבו, שבאמת מגיע לו הענש החמור ביותר, על שלא שמע בקול ה', ורק הקב"ה ברב חסדו מחליף לו את הענש, על ידי תרנגול הכפרה, משפיע עליו דבר זה השפעה עמקה, עד עמקי נשמתו ומיד הוא נעשה בעל-תשובה בכל לבו ובכל נפשו... וכך אנו באים אל הבורא ביום הכפורים, כאשר אנו צמים ומתפללים במשך כל היום, במשך עשרים וארבע שעות, כשכלנו חדורים ברגש של תשובה ואנחנו בטוחים, כי ה' סולח ומוחל לנו. זהו משמעותו ופרושו של יום-כפור, יום של כפרת עוונות".

דבריו של הסוחר עשו על הפנדקאי רושם גדול. כל התנהגותו השתנתה ובמקום לקלל ולגדף יהודים, כמנהגו, הוא החל מתעניין ושואל על יהודים במוסקבה, על בית-הכנסת שלהם ועוד.

הסוחר השיב לכל שאלותיו של הפנדקאי, על אף שמהר לצאת לדרכו, ולבסוף בקש את החשבון, כולל החציר והתרנגול לכפרות. בתחלה לא רצה הפנדקאי לקחת כסף, כי זו הפעם הראשונה, כך אמר, שיהודי מתאכסן אצלו, ואולם הסוחר עמד על-כך שישלם את כל מה שלקח, ולבסוף נפרד ממנו לשלום.

בית המדרש הקטן, בו התפללו יהודי מוסקבה, התמלא מפה לפה. זמן רב לפני תחילת תפלת "כל נדרי" כבר היה צפוף. רבם, וביניהם גם הסוחר, נשארו במקומותיהם גם לאחר תפלת ערבית ואמרו תהלים במשך כל הלילה. גם למחרת בלו, כמובן, את כל היום בתפלות יום-כפור בבית-הכנסת.

על אחד הספסלים האחוריים, ליד הדלת, ישב מישהו עטוף בלו בטלית. הוא החזיק את המחזור פתוח, אך הוא לא עלעל בו. כבר היה שאינו מתפלל. הזר ישב ללא נייע, רק מפעם לפעם נראו כתפיו שמתחת לטלית מזדעזעות מבכי עצור. הוא היה שטוף בדמעות שזלגו מעיניו ללא הרף. איש לא שם לב אליו, מאחר שכל אחד היה עסוק עם עצמו...

בסוף תפלת נעילה, כאשר הצביר זעק מעמק הלב "שמע ישראל", קם גם הוא וצעק את הפסוק בכל כוחו, וכאשר שמע את קול התקיעה, הזדעזע ונפל מתעלף. מהימה פרצה. כל

שִׁכְנִינוּ נְסוּ לְעוֹרְרוּ וּלְהַחְזִירוֹ לְהַכָּרְתוֹ, אוֹלָם לֹא הִצְלָחָה. הָאִישׁ הִשִּׁיב אֶת נִשְׁמָתוֹ לְיוֹצְרָהּ, עִם "שְׁמַע יִשְׂרָאֵל" עַל שִׁפְתָיו.

"מִיֵּהוּ הַנִּפְטָר הַזֶּה?" - שָׁאָלוּ הַמִּתְפַּלְלִים אֶת הַשֹּׁמֵשׁ, אֵד הוּא הִשִּׁיב כִּי אֵינוֹ מִכִּיר אוֹתוֹ, כִּנְרָאָה אֵיזָה אוֹרֶחַ, זָר וּבִלְתִּי יָדוּעַ.

"לֹא, לֹא!" הָעִיר הַסּוֹחֵר, שֹׁמֵד הַכִּירוֹ, "הֲלֹא הוּא בָּעַל בֵּית-הַמִּרְזָח שֶׁל כָּפָר פְּלוֹנִי..."
כָּלֵם הַתִּפְלָאוּ לְשִׁמְעַת הַגְּלוּי הַמְרַעִישׁ. כִּמָּה מִהֲזִקְנִים עוֹד זָכְרוּ אֶת סִפּוּרוֹ שֶׁל אוֹתוֹ פִּנְדָּקָאִי. הַתִּבְרָר, כִּי מוֹצָאוֹ הָיָה מִמִּשְׁפָּחָה יְהוּדִית טוֹבָה. בְּהִיוֹתוֹ יָלֵד, כָּבוֹן שֶׁשׁ-שָׁבַע, הוּא נָחֹטֵף מֵהוֹרָיו עַל-יְדֵי צוּעָנִים נִגְדִים. מִשְׁהָצִיק לָהֶם יִתֵּר עַל הַמִּדָּה הַעֲבִירוֹ אוֹתוֹ לְמִנְזָר שֶׁם חָנֹד עַל יְדֵי כָמָר שׁוֹנָא יִשְׂרָאֵל שִׁפְטָם אֶת לְבוֹ וּמוֹחוֹ שֶׁל הַיָּלֵד בְּשִׁנְאָה עֲזָה לְיִהוּדִים.
"אֲבָל אֵיךְ הוּא הִגִּיעַ לְכָאן? מָה גָרַם לוֹ לַחְזוֹר לְצוּר מִחֻצְבָּתוֹ, לָעַם הַיְּהוּדִי?" שָׁאָלוּ בְּאֵי בֵית-הַמִּדְרָשׁ הַמוֹסְקֵבָאִי.

עַל שִׁאֲלָה זוֹ לֹא הִיָּתְהָ לְאִישׁ תְּשׁוּבָה מְלַבֵּד הַסּוֹחֵר. הוּא סִפֵּר לְשׁוֹמְעָיו עַל הַלִּילָה שֶׁעָבַר עָלָיו בַּפִּנְדָּק שֶׁל הַנִּפְטָר, עַל הַכִּפְרוֹת שֶׁעָרַךְ שָׁם וְעַל שִׁיחָתוֹ עִם הַפִּנְדָּקָאִי, שֶׁשָּׁאֵל אוֹתוֹ לְפֶשֶׁר מִנְהַג הַ"כִּפְרוֹת" וְאֵף שָׁמַע בְּעֵינָיו רַב אֶת הַסִּבְרָיו.

"כִּנְרָאָה זֶה הַזָּכִיר לוֹ נִשְׁכָּחוֹת, הַחֲנִיָּה אֶחָדוֹת מִחֲנוּיוֹת הַיְּלָדוֹת שֶׁלוֹ וְעוֹרֵר אֶצְלוֹ אֶת הַנִּקְדָּה הַיְּהוּדִית, שֶׁהִתְלַקְחָה לְרָצוֹן עַז שֶׁל תְּשׁוּבָה וְהַשְׁתַּפְּכוּת הַנֶּפֶשׁ, עַד כְּדִי-כָךְ, שֶׁהוּא בָּא לְבֵית-הַכְּנֶסֶת, שָׁהָה בּוֹ בְּמִשְׁךְ יוֹם-הַכִּפּוּרִים וּלְבִסּוֹף הוֹצִיא אֶת נִשְׁמָתוֹ בְּקִדְשָׁה וְטָהָרָה" - סִיֵּם הַסּוֹחֵר אֶת סִפּוּרוֹ.

מִשְׁשִׁמַּע אֶת הַדְּבָרִים הַלֵּלוּ, נִזְכַּר הַשֹּׁמֵשׁ, כִּי לִפְנֵי תִפְלַת "כָּל נִדְרֵי" נִכְנָס הַנִּפְטָר לְבֵית-הַמִּדְרָשׁ וּבִקֵּשׁ מִמֶּנּוּ טְלִית. הַשֹּׁמֵשׁ נָתַן לוֹ טְלִית וּמַחְזוֹר, הִרְאָה לוֹ מְקוֹם לְשִׁבְתָּהּ וְהִלָּךְ הִתְעַטֵּף בְּטְלִית וַיֵּשֶׁב שָׁם כָּל הַיָּמָמָה, כְּשֶׁהוּא טְבוּל בְּדַמְעוֹתָיו.

"מִי יָכַל לְשַׁעַר גְּדֻלּוֹתָהּ שֶׁל נִשְׁמָה יְהוּדִית" - סִיֵּם הַשֹּׁמֵשׁ אֶת הַפְּרָשָׁה, בְּאַנְחָה כְּבִדָּה.
לְמַחֲרַת יוֹם-כִּפּוּר פָּנָה הַסּוֹחֵר לְסִדּוּר עֲנִינָיו בְּמוֹסְקֵבָה, וּבְרוּךְ-הַשֵּׁם רָאָה בָּהֶם הִצְלָחָה, וּפָנָה חֲזָרָה לְבֵיתוֹ. בְּדֶרֶכּוֹ עָבַר בְּאוֹתוֹ הַכָּפָר וְהִפְתָּע לְרֹאוֹת, כִּי בֵית-הַמִּרְזָח הָיָה לְמֵאֲכַלֶּתֶת אֵשׁ. בְּמְקוֹם שֶׁבּוֹ עָמַד הַפִּנְדָּק, הָיוּ עֵתָה עֲרָמוֹת עֲשָׂנוֹת וְגַם הָאֲרוֹנָה וְהַלּוּל וְכָל מָה שֶׁהָיָה שִׁיךְ לַפִּנְדָּק, נִשְׂרָף כָּלִיל.

מִנְעַר הַשְּׂרִית, שֶׁחִטַּט בֵּין הַחֲרָבוֹת, נוֹדַע לְסוֹחֵר, כִּי בְּאוֹתוֹ בָּקָר, בּוֹ נִסַּע, הַסּוֹחֵר, לְדֶרֶכּוֹ, נִגַּעֵלם בָּעַל הַפִּנְדָּק, מִבְּלִי לְהוֹתִיר אַחֲרָיו עֲקָבוֹת, וּלְמַחֲרַת בְּעָרֵב, הָיָה זֶה מוֹצָאִי יוֹם-כִּפּוּר, פֶּרֶצָה שְׂרָפָה, שֶׁכִּלְתָּה אֶת הַבֵּית וְכָל אֲשֶׁר בּוֹ. הוּא עֲצָמוֹ, נֶעַר הַשְּׂרִית, נֶצַל בְּעוֹר שֶׁנָּיו וְאָלוֹ מִשְׁפָּחָתוֹ שֶׁל הַפִּנְדָּקָאִי, אֲשֶׁתוֹ וְיִלְדָיו (הַגּוֹיִים), נִסְפּוּ בַּדִּלְקָה...

הַסּוֹחֵר רָאָה בְּכָךְ סִימָן, כִּי תְשׁוּבָתוֹ שֶׁל בָּעַל הַפִּנְדָּק נִתְקַבְּלָה בְּמִלּוּאָה, וְכִי וּדְאִי נִפְתָּחוּ בְּפִנְיָו שַׁעְרֵי גֶן-עֵדֶן...